

BIEDRĪBAS CENTRS MARTA 2023. GADA PĀRSKATS

Rīga, Liepāja, Rēzekne

www.marta.lv

Gads, kurā Latvija ratificē Stambulas konvenciju, bet Ukrainas civiliedzīvotāji nedrīkst pazust no dienaskārtības

2023. gada 30. novembrī Latvija beidzot pievienojās to valstu saimei, kuras skaidri apliecina, ka vardarbība ģimenē netiks tolerēta. Centram MARTA tas nozīmēja ilga un nopietna skaidrojošā un interešu aizstāvības darba vainagošanos ar panākumiem. Stambulas konvenciju Centrs MARTA ir aizstāvējis no paša sākuma – tika veikts izglītojošais darbs gan klātienē, gan medijos, gan sociālajos tīklos, kā arī veidotas darbnīcas dažādās Latvijas vietās, lai uzsvērtu šīs konvencijas ratifikācijas nepieciešamību. Iedibināta arī tradīcija – 8. marta “Sieviešu solidaritātes gājiens”, kurā galvenais, kas tika prasīts, bija konvencijas ratifikācija. Centrs MARTA izveidoja arī mītus atmaskojošu dokumentu un mudināja virzīt jautājumu uz Satversmes tiesu, sniedza atzinumu tiesai par to, vai konvencija ir pretrunā Satversmei, un dažādos formātos skaidroja, ka konvencija Latvijai ir nepieciešama.

Nenoliedzami – ar pašu Stambulas konvencijas ratificēšanas faktu sākas pāršķirtās lappuses grūtākā daļa, proti, tajā atrunāto pienākumu ieviešana dzīvē. Kļūstot par konvencijas dalībvalsti, Latvija beidzot tiks iekļauta konvencijas uzraugošās iestādes “Grevio” monitoringa sistēmā. Iestāde, ko veido pašu dalībvalstu izvēlēti 15 neatkarīgi eksperti, ievāc informāciju no valsts iestādēm un NVO, kā arī apmeklē klātienē, lai apzinātu reālo situāciju. Par to pēcāk izdara secinājumus un sagatavo rekomendācijas dalībvalstu atbildīgajām iestādēm.

Atsevišķas ieviešamās standarta darbības attiecas, piemēram, uz policijas darbinieku apmācībām, diennakts palīdzības tālruņa ieviešanu, kas Latvijā vēl neeksistē, u.c. Mēs uzskatām, ka prioritāri sakārtojamie jautājumi ir:

1. Krīzes dzīvokļu pieejamība katrā pašvaldībā;
2. Centri no seksuālās vardarbības cietušām personām;
3. Atbilstošu sankciju ieviešana par seksuālu uzmākšanos;
4. Specializētas un regulāras apmācības policistiem un tiesu sistēmas darbiniekiem;

5. Efektīva starpinstitūciju sadarbības mehānisma izveidošana/pilnveidošana;
6. Cietušās personas piekļuve specializētiem atbalsta pakalpojumiem;
7. Viena vai vairākas koordinējošās iestādes, kas atbildētu par vardarbības novēršanas politiku;
8. Regulāra statistikas datu ievākšana un izpēte par vardarbības galvenajiem cēloņiem u.c. rādītājiem;
9. Dažādu valsts finansētu reklāmas kampaņu organizēšana par vardarbības tematiku;
10. Nacionālo plānošanas dokumentu izstrāde vardarbības prevencijai un izskaušanai.

Kamēr Latvijā varējām svinēt sasniegumu, kas ļauj mūs tuvināt vardarbības prevencijas realitātei, pagājušais gads joprojām bija smagu izaicinājumu pilns Ukrainas civiliedzīvotājiem, kuri ik dienu cieš no Krievijas agresīvās karadarbības. Centrs MARTA, sadarbojoties ar dažādām organizācijām Ukrainā, joprojām sniedz palīdzību cilvēkiem, kurus skārusi karadarbība.

Esam pielikuši roku, lai izveidotu sieviešu atbalsta centru Čerņihivā sadarbībā ar labdarības organizāciju “Chernihiv NETWORK” un rehabilitācijas centru sievietēm Čerņihivas reģionā sadarbībā ar sabiedrisko organizāciju “ELEOS-Ukraina”.

Rezultātā karadarbības skartajām sievietēm ir radīta droša un labvēlīga vide, kurā viņas un viņu ģimenes locekļi var saņemt psiholoģisko palīdzību, kā arī pagaidu palīdzību bērna aprūpē (dienas aprūpes istaba, kurā var atstāt bērnu vairākas stundas skolotāja uzraudzībā), iziet finanšu prātības kursus, piedalīties sporta un attīstošos pasākumos un saņemt nosūtījumu pēc palīdzības uz citām organizācijām un iestādēm dažādu pakalpojumu saņemšanai.

Kopumā divos centros palīdzību saņēma 653 cilvēki, turklāt 10 sievietes tika apmācītas ekonomiskās neatkarības veicināšanas programmā un saņēma minigrantu (ar Centra MARTA līdzfinansējumu) apmācībām un uzņēmējdarbības aktivitātēm.

Kopš pilna mēroga iebrukuma sākuma Centrs MARTA atbalsta savus partnerus Ukrainā: labdarības organizāciju “Labdarības fonds “Ya-Mariupol””, sabiedrisko organizāciju “Kopīgas attīstības centrs “Efektīva kopiena”” Hersonā, reģionālo labdarības fondu “Medicīna”, sabiedrisko organizāciju “Sieviešu biedrība “Ukraina””. 2023. gadā katrai no šīm organizācijām tika piešķirta palīdzība 5000 eiro apmērā.

Sadarbojoties ar četrām partnerorganizācijām Ukrainā:

1. Tika sniegta humānā, medicīniskā un rehabilitācijas palīdzība pārvietotajām personām un cietušajiem neaizsargātāko grupu iedzīvotājiem;
2. Organizētas psiholoģiskās konsultācijas un apmācības, mākslas terapijas nodarbības;

3. Pašpalīdzības un ilgtermiņa plānošanas apmācības sievietēm;
4. Izveidota bērnu telpa radošumam un attīstībai;
5. Slimnīcā tika atjaunoti bojātie logi.

Sieviešu tiesību nodrošināšana Ukrainā ir viena no prioritātēm, sniedzot atbalstu sieviešu aktīvismam un organizācijām, kas iestājas par sieviešu tiesībām arī turpinoties aktīvai karadarbībai. Mēs nedrīkstam atslābt un novērst uzmanību no notiekošā Ukrainā – ir jāturpina iestāties par kara skarto cilvēku dzīvēm un vērst uzmanība uz tur notiekošo, tā ietekmi uz visa reģiona drošību.

PAKALPOJUMI

Centrs MARTA skaitļos

2023. gadā Centrs MARTA ir sniedzis palīdzību 757 personām – sievietēm, vīriešiem un bērniem no Latvijas, kā arī Ukrainas kara bēgļiem. Rīgā – 360, Liepājā – 316, Rēzeknē – 71, tajā skaitā 10 bērni no Ukrainas.

Lielākais klientu skaits Centrā MARTA ir sievietes vecumā no 18 līdz 73 gadiem, no kurām procentuāli visvairāk 36–45 gadus vecas sievietes. 97% gadījumos vardarbības veicējs ir vīrietis (laulātais, partneris, bijušais laulātais/partneris, dēls, tēvs, patēvs, māsas vīrs, meitas partneris), bet 3% gadījumos vardarbības veicēja ir sieviete (partnere, māte, bijušā vīra tagadējā partnere, pedagoģe).

Dominējošais vardarbības veids ir fiziska un emocionāla vardarbība, kam seko seksuālā un ekonomiskā vardarbība un vardarbīga kontrole. Ukrainas bēgļu gadījumā arī karadarbībai kā vardarbības formai ir būtiska nozīme.

Speciālisti

Centrs MARTA nodrošina sociālā darbinieka, jurista, psihologa un bērnu psihologa konsultācijas, kā arī palīdzību Atbalsta grupās. Kvalitatīva pakalpojuma sniegšanai vislielākais nepieciešamo konsultāciju skaits ir psiholoģiskā atbalsta nodrošināšanai, kam seko sociālā darbinieka un jurista konsultācijas.

Sociālais darbinieks nodrošina konsultācijas par iespējamām sociālo problēmu risinājumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē vai partnerattiecībās, sniedz atbalstu, informāciju un nepieciešamības gadījumā iesaista citus speciālistus problēmu risināšanā. Jurists sniedz konsultācijas par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, laulības šķiršanu, bērnu aizgādības jautājumiem, uzturlīdzekļiem, par cietušā tiesībām kriminālprocesā, u.c. jautājumiem, kas saistīti ar vardarbīgo attiecību pārtraukšanu, kā arī nepieciešamības gadījumā palīdz sagatavot juridiskos dokumentus (pieteikumus tiesai, iesniegumus citām iestādēm). Savukārt psihologs sniedz psiholoģisku atbalstu,

lai mazinātu trauksmi, bailes un citas psiholoģiskās problēmas, kas radušās pārciestās vardarbības dēļ.

Centrs MARTA darbība trīs lielajās Latvijas pilsētās nodrošina pakalpojuma pieejamību reģionu iedzīvotājiem. Pakalpojumi sniegti arī Latvijas klientēm, kuras dzīvo ārpus Latvijas. Speciālistu konsultācijas tiek sniegtas gan klātienē, gan attālināti, gan pārstāvēt klientus tiesā un piemērojoties katra klienta individuālajām vajadzībām.

Reģioni

Vardarbības prevencijas un vardarbības seku risināšanas darbs aizvien Latvijas reģionos ir sarežģīts, jo izpratne par vardarbību un tās novēršanas mehānismiem dažādos Latvijas reģionos joprojām ir atšķirīga. Problēmu izgaismo Centrs MARTA Rēzeknes filiāles vadītāja Alīse Potaša:

“Vardarbība ģimenē un partnerattiecībās ir ļoti sensitīvs temats, kas Rēzeknes un Latgales sabiedrībā ir apvīts ar dažādiem stereotipiem un aizspriedumiem, tāpēc jo sevišķi svarīgi ir stiprināt un sekmēt vardarbības upuru uzdrīkstēšanos lūgt atbalstu un palīdzību. Aizvien vairāk aktualizējot vardarbības ģimenē problēmu, kā arī sniedzot atbalstu vardarbībā cietušajiem, izgaismojas nepieciešamība stiprināt bāriņtiesu darbinieku, policijas darbinieku, jaunatnes lietu un citu atbildīgo speciālistu zināšanas par vardarbības prevenciju, par to, kā praktiski rīkoties apdraudējuma gadījumā, kā izvairīties no upura vainošanas un neveicināt institucionālo vardarbību pret upuri. Liela nozīme ir starpinstitucionālajā sadarbībā, organizējot sanāksmes, tikšanās un pieredzes apmaiņas braucienus, kā arī piedaloties starptautiskās apmācībās, lai veicinātu organizāciju kapacitātes celšanu, kas ilgtermiņā ļauj efektīvizēt atbalsta sniegšanu klientiem sarežģītās situācijās.”

Joprojām uzsveram, ka svarīgi ir apmācīt institūciju darbiniekus un citus speciālistus, kuri iesaistīti vardarbības situāciju risināšanā. To apliecina stāsts no Liepājas filiāles sociālās darbinieces, kura uzsver, ka cilvēkam var sniegt kvalitatīvu un saprotošu palīdzību tikai sadarbojoties.

Ieva, 41 gads

Dzīvo Kurzemē

Ieva pēc atbalsta Centrā MARTA vērsās pirms vairāk nekā pusgada. Sieviete atbalstu lūdza sev un saviem diviem vecākajiem bērniem. Ievai ir 41 gads, un ar savu nu jau bijušo laulāto partneri viņa kopā nodzīvoja 17 gadus. Attiecībās ir dzimuši pieci bērni (15, 13, 9, 7 un 4 gadi). Saskaņā ar Ievas stāstīto ģimene ir bijusi materiāli labi nodrošināta, vīram bija savs business, Ievai ir mediķa profesija. Pēc šķiršanās, lai gan nākas strādāt daudz, arī nakts maiņās, profesija ļauj nodrošināt iztiku sev un bērniem.

Bērnus tēvs pastāvīgi nedzīvoja kopīgajā dzīves vietā, jo daudz laika pavadīja ārzemēs strādājot. Tas radīja iespaidu, ka nav jau tik slikti, jo vīrieša prombūtnes laikā ģimenei bija atelpas brīži. Atgriežoties no darba, arī pirmās dienas bija prieka pilnas un laimīgas, bet pēc tam sākās spriedzes kāpināšana. Vīrietis ikdienā neiesaistījās bērnu audzināšanā, bet mēdza to darīt impulsīvi, izmantojot bērnu audzināšanai nepiemērotas metodes, piemēram, draudus, šantāžu, kritiku, pret vecākajiem bērniem arī fizisku aizskaršanu. Brīdī, kad vīrietis atjēdzās, ka ir pārcenties, viņš savu vainu bērnu acīs novēla uz bērnu māti, sakot, ka viņa ir vainīga, tāpēc viņš šādi izturējies pret bērniem. Ja viņa būtu paklausīgāka un nekaitinātu viņu, tad viņš šādi nerīkotos. Pēc tam sekoja vardarbība pret māti, vainošana, pazemošana un dažreiz arī sitieni. Šādas tēva rīcības rezultātā bērni sāka no tēva ļoti baidīties un izvairīties no viņa, jo cieta ne vien paši, bet arī pārdzīvoja par savu māti. Uz Centru MARTA pēc atbalsta sieviete atnāca kopā ar abiem vecākajiem bērniem. Uz jautājumu, kā sauc tēvu, bērni atbildēja, ka viņiem tēva nav.

Kad bija uzsākts šķiršanās process un nokārtota pagaidu aizsardzība, jo ar vīrieti nebija iespējams vienoties par to, ka sieviete vairs nevēlas dzīvot šādās attiecībās un nevēlas nekādu kontaktu ar viņu, vīrietis sāka manipulēt ar institūcijām. Centās visiem dienestiem sevi parādīt citā gaismā un nomelnot savu partneri. Institūcijas bija pietiekami ieinteresētas un situāciju izpratošas un nenostājās vardarbību veikušā vīrieša pusē. Tas ļoti atviegloja šķiršanās procesu un ļāva bērniem sniegt drošu vidi, bet gan mātei, gan arī bērniem vēl ilgstoši būs nepieciešams apmeklēt psihologu, jo piedzīvotā vardarbība ir atstājusi smagas sekas uz visu ģimenes locekļu emocionālo stāvokli.

Atbalsta grupas

Grupā tiek pārrunāti jautājumi par to, kā iziet no upura lomas un atgūt pašpārliecību; kā atkārtoti neieklēt vardarbīgās attiecībās; kā jūtas bērni, ja vecāku starpā notiek vardarbība; kur un kā meklēt resursus, lai palīdzētu sev.

2023. gadā Rīgā tika izveidotas divas Atbalsta grupas sievietēm, kuras cietušas vai cieš no vardarbības; kopumā notika 24 tikšanās reizes, kurās piedalījās 17 dalībnieces – gan klātienē, gan attālināti. Viena Atbalsta grupa tika izveidota arī Liepājā.

Citāts no aptaujas pēc grupas:

“Liels paldies par iespēju apmeklēt un piedalīties Atbalsta grupā. Šīs tikšanās deva man lielāku pārliecību par sevi un piederības sajūtu. Ar katru nodarbību es atklāju sevī jaunas emocijas un pārliecību, ka neesmu viena, ka ir pie kā vērsties pēc palīdzības, kā arī iepazīnos ar jauniem cilvēkiem, kas man bija liels izaicinājums. Paldies!”

Drošs patvērums

Centrs MARTA nodrošina krīzes dzīvokļa pakalpojumu klientiem augsta vardarbības riska gadījumā. Pakalpojums paredz, ka klientes saņem arī rehabilitāciju klātienē – psihologa, jurista un sociālā darbinieka konsultācijas. Kamēr klientes atrodas grūtā finansiālā stāvoklī, viņas tiek nodrošinātas ar pārtiku un citām nepieciešamām precēm. Lai uzlabotu klientu sociālās prasmes, palīdzētu risināt klienta sociālās problēmas un veicinātu ātrāku dzīves kvalitātes uzlabošanos, krīzes dzīvokļa klienti ik dienas saņem sociālā rehabilitētāja atbalstu un iedrošinājumu.

2023. gadā arī Liepājā uzsākts sniegt valsts finansēta droša krīzes patvēruma pakalpojumu – to saņēmušas trīs klientes un viņu bērni. Šāds pakalpojums ieviests Rēzeknē – to saņēmušas divas sievietes un viņu bērni. Savukārt Rīgā šādu pakalpojumu saņēma trīs sievietes un viņu bērni.

Cilvēku tirdzniecība

Centrs MARTA 2023. gadā piecām sievietēm sniedza atbalstu valsts finansētā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma cilvēku tirdzniecības upuriem ietvaros saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 16. jūlija noteikumiem Nr. 344 „Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri”.

Trijos no šiem gadījumiem sievietes bija cietušas no darba ekspluatācijas, viena no seksuālas ekspluatācijas, kurai viņu pakļāva viņas partneris, viena sieviete cieta no seksuālas ekspluatācijas, darba ekspluatācijas un tika piespiesta izdarīt noziegumu.

Par vienu no gadījumiem Valsts policijas Organizētās noziedzības sevišķi smagu un sērijveida noziegumu apkarošanas pārvalde ir ierosinājusi kriminālprocesu, un kliente atzīta par īpaši aizsargājamu cietušo. Par pārējiem gadījumiem diemžēl netika ierosināta krimināllieta.

2023. gadā turpinājās arī darbs ar dažiem 2021. gadā identificētajiem darba tirdzniecības upuriem un vienu 2022. gadā identificēto seksuālas ekspluatācijas upuri, kuriem tika piešķirts atbalsts kriminālprocesa laikā, kas ietver klientiem nepieciešamās speciālistu konsultācijas.

Divi klienti ar Centrs MARTA speciālistu palīdzību pieprasīja un saņēma valsts kompensāciju cietušajiem.

Joprojām Latvijas sabiedrībai un speciālistiem, kuru redzeslokā nonāk cilvēku tirdzniecības upuri, ir grūtības tos atpazīt, tādēļ daudzi potenciālie cilvēku tirdzniecības upuri nesaņem viņiem pienākošos rehabilitāciju un ir apdraudēta viņu sociālā funkcionēšana un pilnvērtīga iekļaušanās sabiedrībā, tādēļ Centrs MARTA 2023. gadā veica dažādu speciālistu izglītošanu, un plāno to turpināt arī 2024. gadā.

Laika periodā no 2023. gada 1. jūlija līdz 2023. gada 30. septembrim Centrs MARTA speciālistu komanda un Tiesībsargs apmeklēja 15 bērnu aprūpes iestādes, lai izglītotu jauniešus cilvēku tirdzniecības problemātikā. Ar bērniem tika pārrunāts, kas ir cilvēku tirdzniecība un kā sevi pasargāt no vervētāju nagiem, kā arī kopā tika pildīti praktiskie uzdevumi par šo tēmu.

Linda Saviele, speciālistu komandas vadītāja: *“Apmeklējot bērnu aprūpes iestādes, secinājām, ka zināšanas par cilvēku tirdzniecību gan bērnu, gan arī iestāžu darbinieku vidū ir ļoti zemas. Tomēr lielākoties bērni bija ieinteresēti un motivēti, un aktīvi uzdeva jautājumus, piedalījās diskusijās. Uzskatu, ka šīs nodarbības bērniem bija ļoti vērtīgas, un ceru, ka dzirdētais viņus nākotnē varēs pasargāt.”*

2023. gadā tika vadītas pilnveides mācības SOS Ģimeņu atbalsta centram “AIRI vecākiem”. Mērķa grupa bija uzņemošās ģimenes (audžuģimenes, adoptētāji, aizbildņi, viesģimenes), kas gatavojas bērna uzņemšanai ģimenē un/vai aprūpē bērnu.

Tika organizētas mācības par vardarbības problemātiku, iemācīto bezpalīdzību, cilvēku tirdzniecības problemātiku, riska faktoriem, atpazīšanu, indikatoriem, kas liecina par savervēšanu, daloties arī ar piemēriem praksē. Runājām arī par pusaudžu vecumposma riskiem un ieguvumiem, dzimti un dzimumu, kā arī veselīgām attiecībām un seksualitāti.

Centrs MARTA speciālisti vadīja dažādas apmācības, sasniedzot gan sociālos darbiniekus, gan tiesnešus, prokurorus un ministriju darbiniekus. Linda Saviele atklāj, ka pēc mācībām sociālie darbinieki vairākkārt novirzījuši klientus uz Centru MARTA un ziņojuši par iespējamiem cilvēku tirdzniecības gadījumiem.

Zane, 36 gadi

Dzīvo Zemgalē

Zane dzīvoja pie vecākiem kopā ar bērnu, jo attiecības ar bērna tēvu nebija izveidojušās, nesen bija izšķīrusies ar draugu. Kādā pasākumā Zani sens viņas paziņa Vilnis iepazīstināja ar Juri, kurš jau vairākus gadus dzīvoja un strādāja Skotijā. Juris piedāvāja Zanei doties pie viņa uz Skotiju, solīja labu samaksu par darbu viņa veikalā. Tikai vēlāk Zane uzzināja, ka Juris Vilnim samaksāja par viņu iepazīstināšanu. Zane piekrita un devās kopā ar Juri uz Skotiju, bet tur izrādījās, ka Jurim nav veikala. Juris iemitināja Zani savā dzīvoklī un jau drīz ar draudiem un fizisku vardarbību piespieda viņu nodarboties ar prostitūciju, naudu paturot sev. Pēc laika Juris piespieda Zani strādāt lauksaimniecībā, arī nopelnīto naudu paturot sev. Tad Juris izdomāja, ka varētu vairāk nopelnīt, pārdodot Zani fiktīvām laulībām. Juris atrada kādas Āfrikas valsts pilsoni Ali, kuru iepazīstināja ar Zani. Zane, vēloties aizbēgt no Jura, piekrita doties ar Ali uz citu valsti. Tur Ali pierunāja Zani vienu braukt pie viņa vecākiem Āfrikā, jo viņai esot ar viņiem jāiepazīstas. Zane domāja, ka viņai izdosies aizbēgt un tikt atpakaļ uz Latviju, tādēļ piekrita. Ali Zanei iedeva koferi, kurā esot dāvanas viņa vecākiem. Zanei neizdevās pa ceļam no Ali aizbēgt, tāpēc viņa devās uz Āfriku, bet, ierodoties tur, viņa

lidostā tika aizturēta, jo koferī tika atrastas narkotikas. Zane tika tiesāta un ievietota ieslodzījuma vietā. No turienes viņai ar radnieces starpniecību izdevās sazināties ar Centru MARTA. Centra darbinieki kopā ar citām institūcijām darīja visu, lai Zani izdotu Latvijai, bet to neizdevās panākt. Zane pavadīja astoņus gadus ieslodzījuma vietā un tika atbrīvota tikai 2023. gadā. Centra MARTA darbinieki visus šos gadus uzturēja saikni ar Zanes radnieci un organizēja Zanes nogādāšanu Latvijā, kur viņa pēc ilga laika tikās ar ģimeni. Latvijā Zane atzīta par īpaši aizsargājamu cietušo kriminālprocesā par cilvēku tirdzniecību un sadarbojas izmeklēšanas ietvaros. Centrs MARTA Zanei kā cilvēku tirdzniecībā cietušai personai sniedza visa veida atbalstu, lai viņa varētu uzsākt dzīvi pēc atgriešanās Latvijā.

Centrs MARTA joprojām saskaras ar situācijām, kad cilvēku tirdzniecībā cietušas personas tiek aizturētas un sodītas par pārkāpumiem, kurus piespieduši veikt šo cilvēku izmantotāji. Tās ir zādzības, kuras veikt piespiež varmāka, vai narkotiku lietošana, kuru veikt piespiež suteneri.

Centrs MARTA plāno rīkoties, lai tiktu izstrādāti mehānismi šādu gadījumu novēršanai. Latvijā joprojām ir grūtības atpazīt cilvēku tirdzniecības upurus, kas liedz cietušajiem pienākošos rehabilitāciju un apdraud viņu sociālo funkcionēšanu un spēju iekļauties sabiedrībā.

Centra MARTA informatīvais tālrunis

Centrā MARTA darba dienās no pulksten 10.00 līdz 18.00 darbojas informatīvais tālrunis. Saņemtie zvani liecina, ka joprojām cilvēki visbiežāk meklē padomu dažādās dzīves situācijās, kas neietilpst organizācijas sniegtajos pakalpojumos, piemēram, izmitināšana, aizbildniecība un mantas dalīšana, laulības šķiršana gadījumos, kad sieviete necieš no vardarbības. Centra MARTA informatīvā tālruņa operatore atbild vardarbības gadījumos – visvairāk zvanu tiek saņemti emocionālas un fiziskas vardarbības gadījumos, jautājumos par pagaidu aizsardzības piešķiršanu un laulības šķiršanu vardarbības situācijā.

MINISTRU KABINETA BALVA

2023.gadā Centrs MARTA no Ministru prezidentes Evikas Siliņas saņēma godpilno Ministru kabineta balvu par aktīvu iestāšanos vardarbības pret sievietēm mazināšanā, vardarbības upuru rehabilitācijā un sabiedrības izglītošanā.

INTEREŠU AIZSTĀVĪBA

Panākti grozījumi Krimināllikumā (132. un 132.1 pantos) un attiecīgajos kriminālprocesa likuma pantos, kuru ietvarā tika izveidotas smagākas sodu sankcijas par vajāšanu un draudiem specifiski ģimenes un intīmo attiecību vardarbības kontekstā. Ja kādreiz maksimālais brīvības atņemšanas sods bija trīs mēneši, tagad

tie ir trīs gadi. Sankcija tika pacelta līdz trīs gadiem brīvības atņemšanas arī par pagaidu aizsardzības pārkāpšanu.

Panākti grozījumi Ministru kabineta noteikumos "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām", kuru ietvarā ieviests krīzes dzīvokļa pakalpojums visā valsts teritorijā. Krīzes dzīvokļa pakalpojums noteikts līdz 30 dienām, nepieciešamības gadījumā to pagarinot līdz 180 dienām. Krīzes dzīvokļa pakalpojums tiks nodrošināts augstas vardarbības riska gadījumos, kad personas dzīvība un veselība ir apdraudēta un to apliecina sociālā dienesta vai sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniedzēja speciālista veikts novērtējums, vardarbībā cietušai pilngadīgai personai ar nepilngadīgiem bērniem un citām personām, ar kurām tā pirms pakalpojuma saņemšanas ir dzīvojusi nedalītā mājsaimniecībā. Šo noteikumu grozījumu ietvaros ieviesta arī iespēja pagarināt rehabilitācijas pakalpojumus vardarbībā cietušām personām līdz 120 konsultācijām.

Saistībā ar Ministru prezidenta sasauktās Noziedzības Novēršanas Padomes lēmumu 26. maijā, kurā Centrs MARTA rosināja izveidot Vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm novēršanas un apkarošanas plānu, tika uzsākts darbs pie plāna izveides 2025.–2029. gadam.

Savukārt 30. novembrī pēc daudzu gadu interešu aizstāvības darba beidzot panāka Stambulas konvencijas ratifikācija. Tieši pirms izšķirošā balsojuma Centrs MARTA sadarbībā ar mākslinieci Anitu Rupeiku īstenoja sociālo kampaņu Rīgas centra sabiedriskā transporta pieturvietās – Stambulas konvencijas gaidīšanas pieturu, kurā aicināja uzņemt fotogrāfijas pie mākslinieces darbiem un publicēt tās sociālajos tīklos ar mirkļbirku #EsGaidu.

Rīkotas divas akcijas – 8. marta gājiens pret vardarbību, kā arī 25. aprīlī ar biedrību "Sievietei paveicās" un organizāciju "Protests" pikets "Nāves iemesls: Sieviete", pieprasot rīcību saistībā ar atbildīgo iestāžu nolaidību Jēkabpils novadā notikušās sievietes slepkavības gadījumā, kā arī politisku atbildību par ilggadēju valdības un Saeimas nevēlēšanos ratificēt Stambulas konvenciju.

23. novembrī organizēta ikgadējā konference, kuras mērķis bija izvērtēt paveikto un dalīties ar labo praksi starpinstitucionālajā sadarbībā vardarbības ģimenē novēršanai. Konferencē eksperti no Latvijas, Nīderlandes, Īrijas un ASV dalījās pieredzē par tiesisko regulējumu un kopienas koordinētām rīcības sistēmām dzimumā balstītas vardarbības gadījumos, tostarp izmeklēšanai un vainīgo uzraudzībai, lai efektīvi aizsargātu cietušos. Konferencē piedalījās 80 personas.

Savukārt novembra beigās tika organizēti trīs semināri Rīgā, Rēzeknē un Liepājā, kas bija paredzēti tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem par darbu ar vardarbības veicējiem, kuros eksperti no Nīderlandes dalījās ar labo praksi. Seminārs notika ANO

globālās iniciatīvas "16 dienas pret vardarbību" ietvaros, lai akcentētu dažādās pieejas vardarbības gadījumu risināšanā un veicinātu starpinstitūciju sadarbību. Rīgā seminārā piedalījās 79 dalībnieki, Rēzeknē – 55, Liepājā – 59 dalībnieki.

JAUNATNES PROGRAMMAS

Centram MARTA darbs ar jauniešiem ir īpaši nozīmīgs, jo ļauj veicināt jauniešu izpratni par valdošajiem tradicionālajiem dzimumu stereotipiem un to ietekmi uz mūsu savstarpējo saskarsmi, lēmumiem un uzvedību. Jaunieši caur dažādu situāciju kritisku izvērtēšanu rod izpratni par vardarbības veidiem, tās cēloņiem un sekām, attīstot prasmes, kā veidot veselīgas attiecības, kas ir balstītas līdztiesībā, savstarpējā atbalstā un cieņā. Šādā veidā Centrs MARTA veicina vardarbības prevenciju un palīdz veidot veselīgāku un iecietīgāku sabiedrību.

Jaunieši:

“Sākotnēji pat likās, ka visi šie jautājumi jauniešus īpaši neskar, taču laika gaitā mēs sapratām un apzinājāmies, ka ikvienam ir jāzina par vardarbības izpausmēm, stereotipiem par zēnu un meiteņu rotaļlietām vai veidiem, kā katrs var ietekmēt un palīdzēt vardarbībā nonākušajam cilvēkam,” pēc apmācībām Rēzeknē uzsver dalībnice Ieva Puzirevska.

Jaunatnes darbinieki:

Centra MARTA jaunatnes programmas ietvaros darbojas **40 kolosāli brīvprātīgie**, kuri velta pasākumiem un iniciatīvām savu laiku, zināšanas un prasmes, kopā veidojot līdztiesīgu un no vardarbības brīvu sabiedrību.

"Pirmajā dienā mūs uzņēma "Motery Informācijas Centras". Šīs izpētes vizītes laikā mēs guvām gan ieskatu par to, kā Lietuvā risina šo problēmu, gan uzzinājām par pasākumiem cietušo atbalstam. Tā bija svarīga saruna, kas iedvesmoja un motivēja meklēt iespējas un apsvērt, kā šo situāciju risināt vēl vairāk," atklāj topošā sociālā darbiniece un brīvprātīgā Madara. "Kopumā šis brauciens man šķita ļoti noderīgs un varbūt pat acis atverošs. Dzirdot, kā citi risina dzimumā balstītas vardarbības problēmas, vēlreiz saskatīju to, kādēļ ir tik svarīgi rosināt šādas sarunas, un kā pati varu mēģināt izglītēt citus par šo problēmu!"

Projekti un programmas jauniešiem un jaunatnes darbiniekiem

1. "Erasmus+" KA2 stratēģiskā partnerības projekta "Youth+" ietvaros ir izveidoti vairāki rīki, lai palīdzētu jaunatnes darbiniekiem strādāt ar jauniešiem, tostarp:

- **40 viegli izmantojami rīki darbam ar jauniešiem**, lai veicinātu viņu līdzdalību un aktivitātes;
 - **rokasgrāmata “Youth+”** piedāvā praktiskus padomus un rīkus, kā ilgtermiņā iesaistīt jauniešus ar ierobežotām iespējām brīvprātīgajos pasākumos un veicināt viņu iniciatīvu un pilsonisko līdzdalību;
 - **interaktīvi tiešsaistes kursi** jaunatnes darbiniekiem, skolotājiem un koordinatoriem, kuri strādā vai grasās strādāt ar jauniešiem no mazāk aizsargātākām grupām.
2. Projekta “Heartland” ietvaros tika izstrādāti **40 viegli apgūstami elastības rīki un tiešsaistes kursi**, kas veicina pašapziņu, stresa pārvaldību un vispārējo labsajūtu. Šie rīki apvieno pieredzes izglītību brīvā dabā, kultūras mediāciju un apzinātību ar mākslas izpausmēm, lai palīdzētu profesionāļiem veidot noturību un pārvarēt personīgā un profesionālā dzīvē sastopamos izaicinājumus.
 3. Centrs MARTA un ASV vēstniecība rīkoja **trīs brīvprātīgo apmācības** Rīgā, Liepājā un Rēzeknē “Drosme rīkoties!”, kurā drosmīgi, ieinteresēti un aktīvi jaunieši vecumā no 18 līdz 25 gadiem izzināja un meklēja atbildes uz gana sarežģītiem jautājumiem par iekļaujošu vidi, dzimumu līdztiesību, veselīgām attiecībām un sabiedrības atbildību, iesaistoties un veicinot pozitīvas pārmaiņas.
 4. Projektā “Warriors Gender Based Violence” izveidota **tiešsaistes platforma, kas nodrošina drošu un atbalstošu vidi** gan jauniešiem, gan speciālistiem, lai viņi varētu dalīties domās, sajūtās un pieredzē, kas saistīta ar dzimuma balstītu vardarbību.
 5. Projektā “Warriors Gender Based Violence” norisinājās iedvesmojoša un jaudīga diskusija par dzimumu un tā nozīmi mākslas un kultūras pasaulē, kas notika izrādes “Mājoklis. komentāri” ietvaros. Pasākums norisinājās ar Kanādas vēstniecības Latvijā, Centrs MARTA un “Erasmus+” stratēģiskās partnerības projekta “Aktīvisms dzimumā balstītas vardarbības novēršanā” atbalstu.
 6. Stratēģiskās partnerības projekta “Re-GROUP” aktivitātēs **28 mēnešu garumā tika iesaistīti vairāk nekā 400 jaunieši** (vecumā no 12 līdz 18) un **apmācīti vairāk nekā 250 jaunatnes jomas speciālisti** no Latvijas, Rumānijas, Bulgārijas un Spānijas, pilnveidojot kompetences, kas nepieciešamas vardarbības mazināšanai un dzimumu līdztiesības veicināšanai jauniešu vidē.
 7. Centrs MARTA un ASV vēstniecības projekta “Drosme rīkoties!” brīvprātīgie “ANO 16 dienas vardarbības pret sievietēm novēršanai” laikā **rīkoja trīs izglītojošus pasākumus** par mobingu, aculiecinieka efektu un diskusiju ar “Mana bērnības ķermeņa atzīšanās” kinofilmas režisori Emīliju Karetņikovu.
 8. Ar Labklājības ministrijas atbalstu 2023. gada rudenī Centrs MARTA Latvijas reģionos īstenoja darbnīcu ciklu “Kā mācēt attiecības?” jauniešiem vecumā no 15 līdz 19 gadiem. **Kopumā tajās piedalījās ap 200 jauniešu** no Limbažiem, Jēkabpils, Aglonas, Ludzas, Varakļāniem, Bauskas un Liepājas.

ATTĪSTĪBAS SADARBĪBA

Centrs MARTA palīdz Uzbekistānā

Uzbekistānā, Centra MARTA ekspertu vadībā, septiņos reģionos valsts vienoto pakalpojumu aģentūru paspārnē ir izveidoti sieviešu konsultatīvie atbalsta centri, kuros divu gadu laikā ir apmācīti speciālisti, izveidoti brīvprātīgo darba principi, ģenerēti darba plāni un veidotas komunikācijas stratēģijas, bet vairāk nekā 27 tūkstoši cilvēku ievainojamās situācijās ir saņēmuši atbalstu, piekļuvi valsts pakalpojumiem un risinājumu savām dzīves situācijām, tostarp 12 655 sievietes, 4244 vīrieši, 7775 jaunieši, 2296 vecāka gadagājuma cilvēki un 1018 cilvēki ar invaliditāti.

Rezultāti un apkopotā statistika par sniegtajiem pakalpojumiem un konsultācijām liecina, ka ir izveidota stabila, funkcionējoša un ilgtspējīga sistēma, kas ļauj nodrošināt kvalitatīvu pakalpojumu klientiem un attīstīt veiksmīgu starpinstitutionālu sadarbību starp dažādām vietējām NVO, pašvaldību un valsts institūcijām. Tieši Centrs MARTA pieredze ir ļāvusi dažādajos Uzbekistānas reģionos valsts vienoto pakalpojumu sniedzējiem ieraudzīt un novērtēt pieejamos resursus, kā arī dažādu institūciju atbildību un iesaisti kvalitatīva un efektīva pakalpojuma nodrošināšanai.

Mariannas, konsultantes no Namanganas, kas atrodas Ferganas ielejas ziemeļos, pieredzē ir gadījums, kad sieviete bija devusies darbā uz Turciju, vēlāk atgriezusies Uzbekistānā un viņai piedzimis bērniņš, kura tēvs ir Turcijas pilsonis. Sieviete nebija iespējams saņemt nekādu valsts atbalstu, viņas bērnam nepiešķirta bērna pabalstu. Konsultantes zināšanas palīdzēja ieraudzīt, ka sieviete patiesībā ir darba migrācijas upuris. Veidojot veiksmīgu sadarbību ar Turcijas vēstniecību un partnerībā ar institūcijām izdevās panākt, ka bērna tēvs maksā alimentus, sakārtojot vajadzīgos dokumentus, bērnam tika piešķirts pabalsts un sieviete saņēma atbalsta pakalpojumus.

Kopēja darba rezultātā, analizējot dažādus gadījumus un situācijas, izdevies panākt, ka speciālisti spēj domāt atbilstoši klienta interesēm un vajadzībām, neļaujoties birokrātiskai gadījumu risināšanai.

2023. gada martā Uzbekistānā tika arī pieņemts likums “Par grozījumiem un papildinājumiem atsevišķos tiesību aktos saistībā ar sieviešu un bērnu tiesību, brīvību un likumā noteiktu drošas aizsardzības sistēmas turpmāku pilnveidošanu”. Šī likuma pieņemšana ir būtisks vēstījums Uzbekistānas sabiedrībai, ka vardarbība pret sievietēm un bērniem nav pieņemama.

Pirms minētajiem grozījumiem Uzbekistānas likumdošanā vardarbība ģimenē netika definēta kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums. Likumā iekļautas arī vajāšanas un seksuālās vardarbības definīcijas. Pieņemtie grozījumi nodrošina ilgāku cietušo sieviešu aizsardzību, veicot vienkāršāku procedūru.

Uzbekistānas Republikas parlamenta Senāta Sieviešu un dzimumu līdztiesības komitejas priekšsēdētāja Malika Kadirhanova tikšanās laikā neslēpa, ka jaunajā likumā ietverti vairāki principi un normas, kas tieši sasaucas ar Latvijas praksi un Centrs MARTA pieredzi, ar ko Uzbekistānas eksperti iepazinušies gan vizītes laikā Latvijā, apmeklējot Saeimu un atbildīgās ministrijas, gan apmācību laikā Uzbekistānā.

Darbības nodrošinājums

Ārlietu ministrijas finansēts projekts “Atbalsts sieviešu aktīvismam Ukrainā: “Sievietes, miers un drošība” politikas veicināšana. Palīdzības sistēmas izveide kara noziegumos cietušajiem.”

ĀM finansēts projekts “Čerņihiva: karā cietušo sieviešu spēcīgāšanas” sadarbībā ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām Čerņihivas tīkls un “Eleos-Ukraine”.

Valsts programma “Par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cilvēku tirdzniecības upuriem sniegšanu”.

Valsts programma “Sociālās rehabilitācijas pakalpojums no vardarbības cietušām pilngadīgām personām”.

Valsts programma “Krīzes dzīvokļa pakalpojums”.

Rīgas sociālā dienesta programma “Atbalsta grupas” pakalpojumu personām, kuras cietušas no vardarbības”.

Valsts budžeta finansētās programmas “Ģimenei draudzīga pašvaldība” projekts “Atbalsts Centra MARTA Rēzeknes filiāles darbībai, veicinot ģimeņu, kurās aug bērni, labklājību un interešu aizstāvību”.

Eiropas Savienības programmu izglītības, apmācības, jaunatnes un sporta jomā “Erasmus+” KA2 stratēģiskās partnerības projekts “Pilnveidota un uzlabota Jauniešu grupu metodoloģija veselīgu attiecību veidošanai”.

ES “Erasmus+” programmas stratēģiskās partnerības projekts “Heartland”.

ES “Erasmus+” programmas stratēģiskās partnerības projekts “Aktīvisms dzimumā balstītas vardarbības novēršanai”.

Valsts budžeta dotācija supervīziju nodrošināšanai un apmācību par cilvēku tirdzniecību nodrošināšanu bērniem no ārpusģimeņu aprūpes iestādēm.

Rīgas apkaimju iedzīvotāju centra administrēts projekts sabiedrības integrācijas projektu konkursa nevalstiskajām organizācijām “Kā būt veselīgās attiecībās”.

ES “Erasmus+” KA2 stratēģiskās partnerības projekts “Youth+”.

Amerikas Savienoto Valstu vēstniecības Rīgā un ASV Valsts departamenta Studentu pakalpojumu inovāciju fonda (AEIF) finansēts projekts “Drosme rīkoties”.

LM finansēts pakalpojums “Jauniešu sarunu darbnīcas par cieņpilnu attiecību veidošanu”.

Eiropas Ekonomiskās zonas un Norvēģu finanšu instrumentu 2014.-2021. gadam Aktīvo iedzīvotāju fonda Latvijā programmas “Demokrātijas kultūra” projekts “Sieviešu tiesību kultūra – Demokrātijas stūrakmens”.

Valsts budžeta finansēts NVO fonda programmas projekts “Sieviešu, bērnu un jauniešu iespējošana”.

Ziemeļvalstu ministru padomes grantu programmas “Ziemeļvalstu-Baltijas valstu NVO sadarbībai 2023 Latvija” projekts “Kopā cietušo aizstāvībai”.

ĀM un ANO attīstības programmas Uzbekistānā līdzfinansēts projekts “Vietējo NVO kapacitātes celšana publisko pakalpojumu nodrošināšanā sievietēm un citām ievainojamām grupām lauku apvidos. Atbalsts Sieviešu Konsultatīvo grupu izveidei 5 pilot centros.”

“MADARA Cosmetics” AS; “Eazybi”, SIA; “Mobilly”, SIA; Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka; “enivo”, SIA; Atbalstu Latviju, biedrība; “Sorainen ZAB”, SIA; “HBS Latvia”, SIA; L.J.LINEN, SIA; “Nebbiolo Events”, SIA; “Neiburgu īpašumi”, SIA; “Circle K Business Centre”, SIA; “PROGRESS ME”, SIA; “HENKEL Latvia”, SIA; “Wrong Digital”, SIA; “Mācību centrs MKB”, SIA; Rīgas Starptautiskais sieviešu klubs; “Blooming Trees”, CWA OF NSW; “AVON Cosmetics”; individuālie ziedotāji, “UK ONLINE GIVING FOUNDATION”; “Finlands Svenska Marthaförbund” (Somija), “Venner AV Martasenteret”, “AGDER FYLKESKOMMUNE” (Norvēģija), “SISTERHOOD IS GLOBAL INSTITUTE”, “Donor Direct Action” ziedotāji (ASV), “STRATEGY FOR HUMANITY EDUCATION FUND” (ASV), “VITOL FOUNDATION”, “Transferwise” Ltd, Starptautiskā migrācijas organizācija, Norvēģijas vēstniecība Latvijā, Īrijas vēstniecība, Nīderlandes vēstniecība Latvijā, Lielbritānijas vēstniecība Latvijā.